Война М. О.,*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Тулупова А. І.,***студентка 3-го курсу
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КИТАЙСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ТА КИТАЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ІНФОРМАЦІЙНО-НОВИННИХ ТЕКСТІВ (СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей та закономірності застосування синтаксичних трансформацій і лексичних змін на рівні речення як одиниці синтаксису. Дослідження здійснено на основі докладного аналізу китайсько-англійського та китайсько-українського видів перекладу. Правильність використання синтаксичних трансформацій під час перекладу повною мірою базується на знанні синтаксису мови. Синтаксичний устрій китайської мови суттєво відрізняється за своєю природою від синтаксису англійської й української мов. Тому можна вважати коректне використання синтаксичних трансформацій під час перекладу одним із головних етапів на шляху до досягнення функціональної точності перекладу. Необхідність вивчення синтаксису китайської мови визначається тим, що саме синтаксис є головним критерієм граматично правильної й автентичної будови речень та під час визначення частини мовної належності. Ще в «Новій граматиці державної мови» Лі Цзіньсі 1924 року визначає закономірності синтаксичної будови речень і словосполучень, наголошуючи на первинності синтаксису над морфологією, на протилежності європейським мовам. Тому синтаксичні трансформації в перекладі з китайської мови, поруч із лексичними та граматичними, набувають чи не найбільшої значущості. Попри це, єдиного погляду на їх кількість і види досі немає: Лі Бархударов називав перестановки, заміни, додавання, опущення, які на практиці «у чистому вигляді» трапляються рідко, зазвичай вони поєднуються один з одним, набуваючи характеру складних, комплексних трансформацій. У даній статті на матеріалі новинного порталу China Daily проаналізовано низку синтаксичних трансформацій під час перекладу з китайської мови англійською й українською мовами. За основу дослідження взято класифікацію українського науковця І. Гарника, розроблену на основі аналізу англо-українського перекладу: заміна типу речення, синтаксичні перестановки, заміна членів речення, заміна частин мови, членування речення, об'єднання речень.

Ключові слова: синтаксис, синтаксичні трансформації, переклад.

Постановка проблеми. Синтаксис і переклад взаємопов'язані. З огляду на те, що найважливішим для китайської мови є саме синтаксичний критерій, дослідження особливостей і визначення норм перекладацьких трансформацій на цьому рівні видається надзвичайно важливим. Однак у часи швид-

кісного інтернету та масового споживання інформації значної уваги потребує якість китайсько-англійського та китайсько-українського перекладу у площині медіасередовища. Адже некоректний переклад прямо впливає на зміст повідомлення і дезінформує читача, що безпосередньо впливає на формування викривленої громадської думки, що здатне породити непорозуміння і навіть конфлікти. Часто саме через синтаксис виявляються культурні та психологічні доміанти носіїв певної мови. Тому дослідження коректного використання перекладацьких трансформацій та аналіз синтаксичного аспекту якості перекладу на матеріалі китайськомовних медіатекстів є необхідними та нагальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксис китайської мови вивчали російські дослідники, наприклад, В. Курдюмов, китайські граматики: Гао Мінкай (高名凱), Ван Лі (王力), на сучасному етапі здійснюють дослідження синтаксису китайської мови Чень Цзяньмін (陳建民), Чжан Ішен (張進生).

Мета статті полягає в дослідженні кількісної та якісної сторін застосування перекладацьких (синтаксичні) трансформацій у китайсько-англійському та китайсько-українському перекладі медіатексту, визначенні ключових проблем і складнощів у досягненні адекватності й еквівалентності перекладу повідомлення.

Синтаксис – ключова категорія для китайської мови. Частини мовної належності у конкретному контексті розпізнається виключно за синтаксичною позицією. Будь-яке «первинне» значення втрачає сенс, якщо синтаксис диктує протилежне. Китайський граматист Ван Лі використав теорію про три ранги слова, перейняту в датського дослідника Отто Есперсона. Він уважав, що поняття частини мови можна розглядати на прикладі окремого слова, поза контекстом, а в синтаксичному середовищі виявляється лише ранг. Отже, можна говорити про верховенство синтаксису китайської мови над морфологією. Часто саме через синтаксис виявляються культурні та психологічні доміанти носіїв окремої мови [7, с. 15]. Важливо сказати про те, що верховенство синтаксису над морфологією розглянуто також у праці Лі Цзіньсі, і Гао Мінкай у своїй праці «Теорія граматики китайської мови / 汉语语法论» обстоює таку саму позицію. Отже, можливий перехід слова з однієї частини мови в іншу, ґрунтуючись лише на синтаксичній позиції в реченні.

Сенс втрачається також лише відносно, лише якоюсь мірою. Суттєво впливають етимологічний і морфологічний чинники. Етимологія та характер позначуваного (денотативне або суто сигніфікативне значення) дозволяють зробити важливе застереження: незважаючи на обмежене число основних «офіційно визнаних» у китайознавстві позицій (дієслово, означення, службові частини мови), реальних відтінків набагато більше, китайські слова можуть виступати в ролі (тобто в позиції) герундія, дієприкметників, інфінітивів тощо. Наприклад: 孩子只懂得一个玩. *Дитина розуміє тільки одне «розважатися»*. Слово «розважатися» виступає дієсловом, але стоїть у позиції іменника. Інфінітив перебуває у спеціальній позиції, характерній для флективних мов. Інший приклад: 咱们去咖啡一下. *Ходімо кавувати*. Первиннослово «кава» є іменником, але з огляду на його позицію, ми розуміємо, що це дієслово, переклад здійснюємо відповідним чином. Отже, ще раз підтверджено тезу про те, що в китайській мові немає чіткої частиномовної приналежності. Для китайських слів характерні «маршрути переходу», якими вони можуть переміщатися з однієї частини мови в іншу. Лише позиція, яку слово має чи немає тенденцію займати, і визначає його частиномовну приналежність [3, с. 168–169].

Ще однією характерною особливістю синтаксису китайської мови є дотримання чіткого порядку слів. Як зазначає В. Солнцев, порядок слів у китайській мові є формальним засобом установлення синтаксичних зв'язків та індикатором граматичної ролі слова як члена речення чи словосполучення. Отже, порядок слів у китайській мові є засобом пов'язування слів у більшій єдності – речення та словосполучення [5, с. 3].

Проблеми перекладу та перекладацьких трансформацій розглядали у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як: Л. Бархударов, Є. Бреус, В. Комісаров та ін. Л. Бархударов виступає за вивчення перекладу як процесу і зазначає, що термін «перетворення» (або «трансформація») уживається тоді, коли йдеться про певне відношення між двома мовними одиницями, з яких одна є результатною, а інша створюється на основі першої [1, с. 6].

Л. Бархударов розрізняє такі види граматичних трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення, які на практиці «у чистому вигляді» трапляються рідко, зазвичай вони поєднуються один з одним, набувають характеру складних, комплексних трансформацій. Варто зазначити, що дослідник наголошує на тому, що заміни та перестановки лежать в основі синтаксичних трансформацій. Заміни – це спосіб перекладу, за якого граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю перекладу з іншим граматичним значенням. Перестановка – зміна розташування (порядок) мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Такими елементами є слова, словосполучення, головні і підрядні речення, а також цілі речення. Синтаксичні, як і лексичні, трансформації нерідко передбачають унесення додаткових слів чи, навпаки, опущення яких-небудь елементів. Тому опущення і доповнення часто сполучаються з іншими видами синтаксичних трансформацій, найчастіше із заміною частин мови. Варто зауважити, що для площини «українська – китайська мови» чіткої системи трансформацій поки не розроблено, проте як в українському, так і в китайському перекладознавстві існують системи трансформацій, зорієнтовані на переклад із цих мов англійською та навпаки [4, с. 43]. За системою І. Гарника [2, с. 50–51] виділяють такі синтаксичні трансформації:

– *заміна частин мови* (наприклад, іменник у китайській мові замінюється прикметником в англійській мові тощо);

– *заміна членів речення* (найчастіше відбувається як результат заміни частин мови);

– *заміна типу речення* (складне замінюється на просте, головне стає підрядним і навпаки, складносурядне може ставати складнопідрядним тощо);

– *синтаксичні перестановки* (заміна порядку мовних одиниць: слів, членів речення, частин речення, самих речень). Найчастіше можна спостерігати зміну позиції означення, адже в китайській мові воно завжди у препозиції;

– *членування речень* (поділ структури оригінального речення на дві чи більше предикативні структури в тексті перекладу);

– *об'єднання речень* (утворення однескладного речення із двох чи більше простих).

Граматика китайської мови пропонує такі типи речень: просте (单句) та складне (复句). Прості речення поділяються на суб'єктно-предикативні (主谓句) та несуб'єктно-предикативні (非主谓句), де серед перших виділяють сім специфічно китайських підвидів, як-от речення із прийменником 把 (把字句), речення із прийменником 被 (被字句), речення з дієсловом-зв'язкою 是 (是字句), речення з подвійним навантаженням на додаток (兼语句), речення з послідовними дієсловами (连动句), речення існування / наявності (存现句), речення із двома додатками (双宾句). Синтаксичні перекладацькі трансформації найбільше представлені на матеріалі простого речення і мають свої особливості. Так, наприклад, під час перекладу 把字句 англійською й українською мовами застосовуються перестановки та заміни, речення типу 被字句 перекладаються англійською мовою з нульовою синтаксичною трансформацією, а українською – часто заміною стану дієслова тощо. Синтаксично вивірений переклад складних сурядних і підрядних речень із китайської мови має ґрунтуватися, серед іншого, і на специфіці типу мислення носіїв конкретних мов, адже думка – це основа процесу перекладу. Лише усвідомивши особливості вираження думки представників різних націй, можна підкреслити їхню оригінальність у перекладі [8, с. 18].

Для аналізу обрано інформаційно-новинний портал China Daily. Репрезентативний досліджуваний матеріал представлений інтернет-статтею “外交部部长王毅在“中国日报国际版”创刊号上发表署名文章：2019，中国与世界并肩前行” [6].

Щоби повною мірою дослідити явище синтаксичних перекладацьких трансформацій, їхні кількісні та якісні показники, ми послуговуємося перекладом китайсько-англійським (цей тип перекладу вже представлений на сайті) та китайсько-українським (цей тип перекладу здійснюємо самостійно).

[原文] 伴随着新年的钟声，我们迎来了“中国日报国际版”的创刊，中国与世界之间又增加了一扇相互沟通与了解的窗口。

[汉译英1] *With the inaugural issue of its Global Edition in the beginning of the new year, China Daily has opened a new window for communication and understanding between China and the rest of the world.*

На сайті представлено текст перекладу, але йому бракує відповідності двом критеріям, обов'язковим для того, щоби визнати його коректним, тобто еквівалентності й адекватності. Через це сенс повідомлення, закладений у китайському оригіналі, викривлено. Насамперед є невідповідність головних членів речення в тексті оригіналу і в тексті перекладу, за підмет

обрано не我们 «ми», як в оригіналі, а “China Daily”. А метафоричність, яка початково існувала в тексті повідомлення 伴随着新年的钟声, узагалі втрачена, присудок першої частини складного речення безпідставно опущено. Низка недоліків, знайдених у перекладі, унеможлиблює його аналіз на наявність синтаксичних трансформацій, тому наводимо власний варіант китайсько-англійського перекладу.

[汉译英2] *With the New Year bells ringing we welcome the first issue of “China Daily International Edition” that opened a new window for communication and understanding between China and the rest of the world.*

Називаємо трансформації, до яких ми вдалися під час перекладу, та наводимо по одному прикладу до кожного виду синтаксичних трансформацій: 1) заміна частин мови: 伴随 (дієслово «супроводжувати») трансформовано у прийменник *with* (прийменник часу); 2) заміна членів речення: підмет на позначення місця трансформовано в обставину місця 中国与世界之间 – *between China and the rest of the world*, це характерна особливість речень типу 存现句, де підмет виражає місце і легко може бути трансформований в обставину місця; 3) заміна типу речення: у китайському варіанті речення складне, де дві граматичні основи є незалежними, а в англійському реченні-перекладі використано *attributive appositive clause*, тобто підрядне речення-прикладку; 4) синтаксичні перестановки: означення, що в китайському реченні стоїть перед означуваним словом, в англійському реченні стоїть після нього (相互沟通与了解的窗口 – *a new window for communication and understanding*).

[汉译乌] *Наближається свято Нового року, і ми хочемо висловити свою радість щодо публікації «Міжнародного видання Чайна Дейлі», що ознаменувала відкриття вікна можливостей у взаєморозумінні і комунікації між Китаєм і світом.*

Аналізуємо переклад українською мовою на наявність синтаксичних трансформацій: 1) заміна частин мови: в українському перекладі використано нульову заміну, отже, дієслово 伴随 перекладено дієсловом «наближається»; 2) заміна членів речення: в українському перекладі спостерігаємо ідентичне явище, що і в англійському перекладі, підмет на позначення місця трансформовано в обставину місця 中国与世界之间 – *між Китаєм і світом*; заміна типу речення: представлені різні види зв'язків, між першою та другою граматичними основами – зв'язки сурядності, між другою та третьою граматичними основами спостерігаємо підрядні означальні зв'язки; 4) синтаксичні перестановки: в українському перекладі означення, що стояло у препозиції в тексті оригіналу, стоїть у постпозиції.

Отже, можемо стверджувати, що переклад здійснено або перероблено з дотриманням правил використання синтаксичних трансформацій. Можна зробити висновок, що трансформації, використані під час перекладу англійською, та трансформації, використані в перекладі українською, практично ідентичні, за винятком заміни частин мови, де в українському перекладі використано нульову заміну.

[原文]我谨向 “中国日报国际版” 表示热烈祝贺! 向世界各国读者致以诚挚的新年问候!

[汉译英] *I wish to express warm congratulations on the launch of China Daily Global Edition and extend New Year greetings to readers around the world!*

Аналізуємо наявність синтаксичних трансформацій у китайсько-англійському перекладі: 1) об'єднання речень: у другому простому реченні опущено підмет (我), друге просте

речення безпідметове (无主句), але такий тип речень не характерний для англійської граматики, тому часто під час перекладу додається підмет, відповідний контексту, або формальний *it*. З огляду на те, що речення входить до складу складного, беремо підмет із першого речення й об'єднуємо 2 простих речень в одне просте з однорідними присудками; 2) заміна членів речення: 向 “中国日报国际版” обставину трансформовано в додаток *on the launch of China Daily Global Edition*.

[汉译乌] *Висловлюю найщиріші вітання з нагоди публікації «Міжнародного видання Чайна Дейлі», а також бажаю всім читачам щасливого Нового року!*

Аналізуємо використання синтаксичних трансформацій у китайсько-українському перекладі: 1) об'єднання речень: два прості речення об'єднано в одне, також просте, як і в перекладі англійською, але ускладнене однорідними присудками; 2) заміна членів речення відбувається з використанням граматичної трансформації додавання: обставину 向 “中国日报国际版” трансформовано в означення, «з нагоди (якої?) публікації «Міжнародного видання Чайна Дейлі»» є означенням, бо наявна граматична трансформація додавання.

Отже, можемо помітити, що знову наявна синтаксична трансформація заміни, причому в українському перекладі вона використовується паралельно із граматичною трансформацією додавання, використання якої зумовлено синтаксичною побудовою структури тексту оригіналу під час перекладу. Спостерігаємо наявність обох синтаксичних трансформацій у текстах перекладу англійською й українською: об'єднання речень і заміну членів речення.

[原文]当今世界正处于百年未有之大变局, 国际形势的不确定性明显增加, 现行国际体系和国际秩序遭遇更多挑战。

[汉译英] *We are witnessing a notable increase in uncertainties in the international landscape and rising challenges to the existing international system and order.*

Трансформації: 1) заміна частин мови: дієслово 遭遇 замінено на прикметник *rising* у перекладі; 2) заміна членів речення: присудок 遭遇 трансформовано в означення *rising*; 3) синтаксичні перестановки: означення, що в китайському реченні стоїть у препозиції до означуваного слова, в англійському реченні стоїть у постпозиції, тоді воно трансформується в обставину місця 国际形势的不确定性 – *uncertainties in international situation*.

[汉译乌] *Небачені за останнє століття зміни нині відбуваються в сучасному світі, зростає непевність ситуації на міжнародній арені, усе частіше виникають проблеми в чинних міжнародних системах та порядках.*

Проводимо аналіз синтаксичних трансформацій у перекладі українською: 1) заміна членів речення: додаток 大变局 трансформовано в підмет *зміни*, а підмет 当今世界 – в обставину місця і часу *в сучасному світі*; 2) синтаксичні перестановки: цей вид трансформації приводить до використання синтаксичної трансформації заміни членів речення, отже, означення, що в китайському реченні стоїть у препозиції, в українському реченні стоїть у постпозиції 国际形势的不确定性 – *непевність (де?) (ситуації) на міжнародній арені*, наявна обставина місця, отже, у такому разі доцільно говорити і про трансформацію заміни членів речення у площині означення – обставина.

Важливим моментом перекладу англійською мовою стало дотримання принципу логіки перекладу, що покликана віддзеркалити психологічні особливості мовців конкретної нації.

Так, абстрактні підмети в реченні оригіналу, як-от 不确定性, 国际秩序, замінені на єдиний конкретний підмет, виражений займенником *ми*. Це відповідає суб'єктивному сприйняттю світу англіїців.

[原文]拓展伙伴关系是中国坚持的重要方向。

[汉译英] *Enhancing partner ships is an important component of China's diplomatic endeavors.*

Здійснюємо аналіз синтаксичних трансформацій у площині китайсько-англійського перекладу: 1) синтаксичні перестановки означення, що в китайському реченні стояло у препозиції, у реченні перекладу стоїть у постпозиції (中国坚持的重要方向 – *important component of China's diplomatic endeavors*); 2) заміна частин мови: номіналізація (в англійському реченні) там, де в китайському оригіналі було дієслово (拓展 – *Enhancing*).

[汉译乌] *Розширення кола партнерів – це той курс, якого дотримується Китай.*

Аналіз синтаксичних трансформацій у площині китайсько-українського перекладу: 1) синтаксичні перестановки: використання цього виду синтаксичних трансформацій приводить до використання синтаксичної трансформації заміни типу речення, отже, в українському перекладі використано складно-підрядне речення з означальним зв'язком, причому підрядне речення в постпозиції, а не у препозиції, що характерно для китайської мови, – тому наявні дві трансформації: заміна типу речення, синтаксичні перестановки; 2) заміна частин мови: замість дієслова *拓展* розширювати вжито іменник *розширення*.

Англійська мова належить до статичних мов, тобто є такою, у граматиці якої превалюють статичні частини мови (іменники, займенники, прикметники), тоді як китайська мова широко оперує динамічними дієсловами. Саме тому використано заміну частин мови через номіналізацію. Синтаксичні перестановки в українському перекладі спричиняють заміну типу речення.

Висновки. Отже, синтаксичні трансформації, використані під час перекладу з китайської англійською мовою, використовуються і під час перекладу з китайської мови українською. Англійський переклад, представлений на сайті, хоча і не був досконалим, проте багато принципів перекладу було дотримано, що дало змогу адаптувати текст до іншомовного читача прийнятною мірою. Попри це, опущення важливих елементів у тексті медіаповідомлення недопустиме, невідповідність головних членів речення в тексті оригіналу і в тексті перекладу викривлює зміст початкового повідомлення. Майже не представлена в перекладі нульова трансформація, багато заміни, оскільки вони представляються найбільш різноплановими (заміни частин мови, типів речень тощо) та перестановок, оскільки порядок слів у китайській мові завжди чітко регламентований. Членування речень в аналізованому матеріалі відсутнє, це спричинено відносною лаконічністю мови оригіналу та стилістичною приналежністю тексту. Водночас наявна трансформація об'єднання речень, це викликано тим, що в англійській та українській мовах, на відміну від китайської, дуже рідко відбувається часта зміна логічного підмета, окрім того, частотність вживання безпідметових речень низька. Можемо зробити висновок, що переклад українською мовою потребує суттєвішої перебудови, ніж переклад англійською, через наявність у першій відмінкових закінчень. Це явище зумовлює використання низки синтаксичних і граматичних трансформацій. Отже, для досягнення адекватності й еквівалентності перекладу з китайської мови варто зважати не лише на верховенство

синтаксису над морфологією, а й на психологічні та національні особливості носіїв мови оригіналу та перекладу.

Література:

1. Бархударов Л. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. Москва, 1975. 239 с.
2. Гарник І. Типологія перекладацьких трансформацій: навчально-методична розробка на базі англійської мови. Київ: МІЛП, 2001.
3. Курдюмов В. Курс китайского языка (A course in theoretical Chinese grammar): теоретическая грамматика: учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов. Изд. 2-е, стереот. Москва: Цитадель-трейд; Вече, 2006. 576 с.
4. Кірносова Н. Система трансформацій в українському та китайському перекладознавстві. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність*: збірник статей. Київ, 2007. С. 43–46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/31295>.
5. Солнцев В. Соотношение слова и предложения в китайском языке. Доклады делегации СССР на XXV Международном конгрессе востоковедов. Москва, 1960. С. 1–10.
6. 王毅在《中国日报国际版》创刊号上发表署名文章: 2019, 中国与世界并肩前行. URL: <http://language.chinadaily.com.cn/a/201901/07/WS5c32c09fa31068606745f3c0.html> (дата звернення: 18.06.2019)
7. 邵志洪. 汉英对比翻译导论[M]. 上海: 华东理工大学出版社, 2005. 21.
8. 张海涛. 汉思维差异英对翻译的影响[J]. 中国翻译. 1991 (1). 23.

Voina M., Tulupova A. Chinese-English and Chinese-Ukrainian translation of media texts (syntactic aspect)

Summary. The article is devoted to the study of the features and patterns of the use of syntactic transformations and lexical changes at the sentence level as a unit of syntax. The study is based on a detailed analysis of the Chinese-English and Chinese-Ukrainian types of translations. The correct use of syntactic transformations in translation is fully based on the knowledge of the syntax. The syntax of the Chinese language is essentially different from the syntax of the English and Ukrainian languages. Therefore we can consider the correct use of syntactic transformations when translating one of the main steps towards achieving functional translation accuracy. The need to study the syntax of the Chinese language is determined by the fact that the syntax is the main criterion for the grammatically correct and authentic structure of sentences and the definition of part speech belonging. Even in the “New Grammar of the State Language” written in 1924 Li Jinsi determines the regularities of the syntactic structure of sentences and phrases, emphasizing the primacy of the syntax over morphology, as opposed to the European languages. Consequently, syntactic transformations in the sentences translated from the Chinese language as well as lexical and grammatical transformations become almost the most significant. Despite this, there is still no single view on their number and species, so L. Barhudarov developed the list of them: transposition, replacement, addition, omission, which in practice are rare “in its pure form”, they are usually combined with each other, taking the nature of complex transformations. In this article, the number of syntactic transformations were analyzed on the material of the news portal China Daily when translating from Chinese into English and Ukrainian. The study was based on the classification of the Ukrainian researcher I. Garnik, which was developed on the basis of the analysis of the English – Ukrainian translation: sentence type replacements, syntactic transposition, replacement of sentence parts, parts of speech replacements, sentence division, sentences grouping.

Key words: syntax, syntactic transformations, translation.